

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การปฏิรูป หมายถึง การปรับเปลี่ยนเพื่อให้ได้สิ่งที่ดีขึ้น สมบูรณ์ขึ้นกว่าเดิม การปฏิรูปการศึกษาไทยจึงหมายถึง การปรับเปลี่ยนทางการศึกษาของไทยเพื่อให้เราได้คนไทยที่มีคุณภาพสูงขึ้นกว่าเดิม ทั้งถึงมากกว่าเดิมและประสิทธิภาพการบริหารจัดการสูงขึ้นกว่าเดิม การปฏิรูปการศึกษาจึงมีแต่วันเริ่มต้นแต่ไม่มีวันจบสิ้น วันนี้คุณภาพคนไทยอาจสูงใกล้เคียงกับคนฟิลิปปินส์ แต่วันนี้เช่นกันเราอยากเห็นคุณภาพของคนไทยสูงขึ้นเท่ากันคุณภาพของคนสิงคโปร์ คนเกาหลี คนญี่ปุ่น หรือคนอเมริกัน และต้องเป็นคุณภาพสูงขึ้นไปอย่างถนัดหน้าด้วยคือคนไทยที่อยู่ในกรุงเทพมหานคร แม่ฮ่องสอน มุกดาหาร นราธิวาส และในที่อื่นๆ ต้องมีคุณภาพสูงขึ้นไปใกล้เคียงหรือทัดเทียมกัน คนที่มีคุณภาพ หมายถึง คนที่มีทั้งความดี ความเก่ง และความสุข

คนดี คือ คนที่มีคุณธรรม มีจริยธรรม มีค่านิยมที่สอดคล้องกับค่านิยมของคนไทยส่วนใหญ่ คนดีย่อมเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน และประเทศ คนดีย่อมยึดมั่นในการปกครองระบอบประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข คนดีย่อมเข้าไปมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ฟื้นฟูพลังงาน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

คนเก่ง คือ คนที่มีความรู้และทักษะตรงตามมาตรฐานของหลักสูตร คือมีความรู้และทักษะตรงตามมาตรฐานหลักสูตรวิชาภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม สุขภาพและอนามัย อาชีพและเทคโนโลยี ศิลปะ ดนตรี การแสดงและภาษาต่างประเทศ คนเก่งต้องนำความรู้และทักษะข้างต้นไปใช้เป็นเครื่องมือในการหาความรู้เพิ่มเติมในสาขาที่ตนเองสนใจและถนัดด้วยตนเองและต่อเนื่อง อาจค้นคว้าจากห้องสมุด เว็บไซต์ สื่อมวลชนชนิดต่างๆ คนเก่งต้องนำความรู้ที่ได้จากห้องเรียนและจากการค้นคว้าด้วยตนเองไปอภิปรายแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับปราชญ์ในท้องถิ่นหรือผู้ประสบความสำเร็จในการประกอบอาชีพในสาขาที่ตนสนใจ คนเก่งย่อมมีความเชื่อมั่นในตนเอง มีบุคลิกภาพที่ดี คนเก่งทำงานร่วมกับคนอื่นได้ รักการทำงาน ขยัน อดทน รักอาชีพสุจริต คนเก่งย่อมสามารถวิเคราะห์ปัญหาของตนเอง ของครอบครัว ของชุมชนและของประเทศโดยใช้ความรู้และทักษะที่เรียนมาหรือที่ได้รับจากแหล่งการเรียนรู้ต่างๆ และสามารถนำความรู้และทักษะเหล่านั้นมาสังเคราะห์เป็นแนวทางการแก้ปัญหาให้กับตนเอง ครอบครัว ชุมชนและประเทศชาติ นำแนวทางแก้ปัญหา

ที่สังเคราะห์ขึ้นไปทดลองแก้ปัญหา วิเคราะห์ผลการแก้ปัญหาและสรุปเป็นความรู้ใหม่ที่ได้จากการทดลองแก้ปัญหา คนเก่งจึงสร้างความรู้ได้ด้วยตนเอง

คนมีความสุข คือ คนที่มีสุขภาพกายและสุขภาพจิตดี ร่างกายแข็งแรง ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ จิตใจร่าเริง เบิกบาน แจ่มใส คนมีความสุขไม่หมกมุ่นกับสิ่งเสียดสี อบายมุข คนมีความสุขย่อมมีสุนทรียะทางดนตรี กีฬา หรือศิลปะ คุณภาพของคนไทยจะสูงขึ้นก็ต่อเมื่อกิจกรรมการเรียนการสอนในชั้นเรียน ในโรงเรียน หรือนอกโรงเรียนมีคุณภาพ คือเป็นกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ซึ่งมีองค์ประกอบสำคัญอย่างน้อย 7 ประการ คือ

1) ทั้งครู ผู้บริหารสถานศึกษา ผู้ปกครอง ชุมชนต้องเชื่อว่าเยาวชนหรือคนไทยเป็นมนุษย์ที่มีศักยภาพและสามารถพัฒนาได้ดี เก่ง และมีความสุขได้

2) ทั้งครู ผู้บริหารสถานศึกษา ผู้ปกครอง และชุมชนต้องช่วยกันค้นหาศักยภาพและความสนใจของผู้เรียนแต่ละคนให้พบ การค้นหาศักยภาพและความสนใจของนักเรียนบางคนอาจใช้เวลานาน ศักยภาพและความสนใจของนักเรียนที่เราค้นหาอาจเปลี่ยนแปลงได้ เมื่อค้นพบแล้วครูต้องจัดการเรียนการสอนวิชาต่างๆ ให้เชื่อมโยงกับความสนใจและศักยภาพของนักเรียนให้ได้มากที่สุด เพราะการจัดการเรียนการสอนตามแนวทางดังกล่าวนอกจากจะทำให้ นักเรียนเรียนรู้ได้อย่างง่ายแล้ว นักเรียนยังจะมีความสุขในการเรียนด้วย

3) ผู้เรียนต้องได้รับทักษะตรงตามหลักสูตร เพื่อที่จะได้นำทักษะเหล่านี้ไปเป็นเครื่องมือในการค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติมในอนาคต ทักษะพื้นฐานที่จำเป็นและต้องให้ผู้เรียนอย่างเพียงพอ ได้แก่ ภาษา คณิตศาสตร์ คอมพิวเตอร์ วิทยาศาสตร์พื้นฐาน เป็นต้น

4) ต้องให้ผู้เรียนเรียนด้วยการปฏิบัติทดลอง ได้ปฏิบัติจริง ได้แก้ปัญหาจริง ได้คิด ได้ทำ ได้ทดลองบริหารจัดการและได้ค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง

5) ครู ผู้บริหารสถานศึกษา ผู้ปกครอง ชุมชนให้ความสำคัญและดำเนินการพัฒนาความดีของนักเรียนแต่ละคนอย่างจริงจังและนำความดีมาเป็นองค์ประกอบหนึ่งของการประเมินผลผู้เรียนแต่ละคน

6) ต้องมีแหล่งการเรียนรู้ให้ผู้เรียนอย่างเหมาะสม มีห้องสมุด ห้องปฏิบัติการ วิชาต่างๆ มีอุปกรณ์ดนตรี กีฬา ศิลปะ มีโรงฝึกงาน มีแหล่งเรียนรู้นอกสถานศึกษาคอยให้บริการแก่ผู้เรียน

7) ผู้เรียนแต่ละคนหาความรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง สม่ำเสมอ เป็นคนช่างสังเกตและมีข้อสงสัยเชิงวิชาการและค้นคว้าหาคำตอบที่เกิดจากความสงสัยเชิงวิชาการของตนเองอย่างต่อเนื่อง (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจะเชิงเทรา เขต 1. 2546 : 1)

สำหรับในด้านปัญหาของการปฏิรูปการศึกษาไทยมีหลายด้าน กล่าวคือ

1) ความครอบคลุมและความเสมอภาคในโอกาส ปัจจุบันมีเด็กออกจากระบบโรงเรียนโดยไม่จบชั้นประถมศึกษา ประมาณร้อยละ 15 หรือประมาณ 4 แสนคน ทั้งๆ ที่เป็นการศึกษาภาคบังคับ กลุ่มเด็กเหล่านี้ส่วนใหญ่เป็นผู้ด้อยโอกาส คือผู้ยากจนในชนบทห่างไกล และในเมืองใหญ่และผู้พิการ ส่วนในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ประมาณว่ามีเด็ก 2.5 ล้านคน ไม่ได้มีโอกาสเข้าเรียน ส่วนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายมีผู้เข้ารับบริการเพียงร้อยละ 50 ต่อประชากรกลุ่มอายุ 15 - 17 ปี ซึ่งเมื่อเทียบกับหลายประเทศในเอเชียที่ประสบความสำเร็จในการพัฒนาประเทศ ไม่ว่าจะเป็นญี่ปุ่น สิงคโปร์ เกาหลี ฮองกง ล้วนมีผู้เข้าเรียนในระดับมัธยมศึกษาสูงกว่าไทยทั้งนั้น ด้วยตระหนักว่าในระบบเศรษฐกิจสังคมฐานความรู้ นั้น การศึกษาแค่ระดับประถมศึกษาไม่เพียงพออย่างแน่นอน

2) คุณภาพการศึกษา คุณภาพการศึกษาเป็นประเด็นวิกฤตที่ต้องเร่งแก้ไข เพราะมีผู้สำเร็จเพิ่มมากขึ้น แต่ยังไม่มีความรู้ที่พึงประสงค์ ไม่ว่าจะเป็นความสามารถในการเรียนรู้ การคิดวิเคราะห์ การสร้างความรู้ การมีค่านิยมและพฤติกรรมที่เหมาะสมในโลกการทำงาน เช่น การทำงานเป็นทีม ความสามารถด้านการสื่อสารทั้งการเขียนและการพูด ความสามารถด้านภาษาอังกฤษและคอมพิวเตอร์ สำหรับการเผชิญกับโลกยุคการเรียนรู้และการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็ว ระบบเศรษฐกิจและสังคมบนฐานความรู้ นอกจากนี้ยังมีปัญหาในเรื่องความอ่อนด้อยในด้านคุณธรรม จริยธรรมของผู้สำเร็จการศึกษาระดับต่างๆ ซึ่งมีสาเหตุมาจาก

(1) หลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน กล่าวคือลักษณะการเรียนการสอนในระบบโรงเรียน ยังไม่เน้นกระบวนการให้ผู้เรียนได้พัฒนาในด้านการคิดวิเคราะห์ การแสดงความคิดเห็น และการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง ทำให้ผู้เรียนขาดคุณลักษณะช่างสงสัยและใฝ่หาคำตอบ อีกทั้งเน้นการสอนหนังสือมากกว่าสอนคน ในระยะเวลาในระบบโรงเรียนเด็กและเยาวชนไม่ได้รับการอบรมบ่มนิสัยให้พากเพียร ใฝ่เรียน ใฝ่หมั่นในความสุจริตทั้งกาย วาจา ใจ การบ่มเพาะคุณภาพและสุนทรียภาพจนเกิดผลดีต่อผู้เรียน อีกทั้งโรงเรียนไม่สร้างบรรยากาศและสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการเรียนรู้ และครอบครัว ชุมชนไม่มีโอกาสร่วมคิด ร่วมสร้างกระบวนการเรียนรู้ บ้าน โรงเรียน และชุมชนจึงไม่สามารถร่วมกันสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้

(2) ครูผู้สอน ครูเป็นผู้มีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ซึ่งจะส่งผลต่อการพัฒนาประเทศในด้านต่างๆ เป็นอย่างยิ่ง เมื่อพิจารณาผู้ประกอบวิชาชีพครู ปัจจุบันพบว่า สถานภาพวิชาชีพครูค่อนข้างตกต่ำ เพราะไม่มีมาตรการส่งเสริมวิชาชีพครูให้มีความก้าวหน้าในอาชีพ จึงไม่สามารถดึงดูดคนดี คนเก่งมาเรียนครูดังเช่นที่เคยเป็นมาในอดีต คุณภาพโดยรวมของครูยังเป็นเรื่องที่น่าเป็นห่วงอย่างยิ่ง ทั้งๆ ที่โดยภาพรวมครูไทยประมาณ

ร้อยละ 80 มีการศึกษาอย่างต่ำระดับปริญญาตรี แต่ครูไทยขาดการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เมื่อเข้าสู่วิชาชีพครู และครูมีภาระงานมากเกินไป นอกจากภาระงานสอนแล้ว ยังต้องทำงานธุรการและภาระงานอื่นๆ ที่หน่วยงานต่างๆ มอบหมายและร้องขอ

(3) สื่อและเทคโนโลยี ยังไม่ได้ถูกนำมาใช้อย่างเพียงพอและเหมาะสม โรงเรียนในชนบทห่างไกลขาดแคลนเครื่องมือและอุปกรณ์จำเป็นหลายอย่าง ในขณะที่บางโรงเรียนมีอุปกรณ์พร้อมแต่ก็ไม่ได้ใช้ให้เกิดประโยชน์เท่าที่ควร เช่น อุปกรณ์ทดลองทางวิทยาศาสตร์ถูกเก็บไว้ในตู้มากกว่าการนำมาใช้ในการเรียนการสอน หนังสือในห้องสมุดหลายแห่งไม่เหมาะสมเพราะส่วนหนึ่งได้รับจากการบริจาคและไม่ได้รับการคัดสรร คอมพิวเตอร์ยังถูกนำมาใช้ในการเรียนการสอนน้อยมาก สาเหตุหนึ่งคืออุปกรณ์ไม่พอกับจำนวนนักเรียน นอกจากนี้เป็นเพราะขาดโครงสร้างที่จำเป็นอื่นๆ อาทิเช่น ไม่มีคู่สายโทรศัพท์ ไม่มีไฟฟ้าใช้ รวมทั้งยังขาดอุปกรณ์ซอฟต์แวร์ที่เหมาะสมกับการเรียนของเด็กไทย

(4) ขาดการมีส่วนร่วมของประชาชน การจัดการศึกษาไทยถูกมองว่าเป็นหน้าที่ของรัฐ ของสถานศึกษา ของผู้บริหารและครู ที่มีระบบราชการเป็นกลไกสำคัญของการจัดการ โดยไม่ได้คำนึงถึงการมีส่วนร่วมของประชาชน ครอบครัว และชุมชน ไม่ว่าจะเป็นการมีส่วนร่วมในกระบวนการแสดงความคิดเห็นเพื่อกำหนดนโยบาย การร่วมวางแผนพัฒนาการจัดการศึกษา การจัดทำหลักสูตร โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลักสูตรท้องถิ่น การช่วยติดตามตรวจสอบประเมินผลงานการจัดการศึกษาของสถานศึกษา การระดมทรัพยากรเพื่อช่วยในการจัดการศึกษา ทำให้การจัดการศึกษาไทยแปลกแยกจากวิถีชีวิต ไม่มีกลไกทางสังคมที่เข้ามาตรวจสอบคุณภาพของครู คุณภาพของการเรียนการสอน ตลอดจนการตรวจสอบความโปร่งใสของการใช้งบประมาณเพื่อการศึกษา ดังปัญหาคอรัปชั่นที่พบในการจัดซื้อวัสดุและอุปกรณ์การศึกษาหรือการจัดจ้างทำให้มีการก่อสร้างที่ไม่ได้มาตรฐานและราคาแพง ซึ่งล้วนส่งผลกระทบต่อประโยชน์ที่ผู้เรียนพึงได้รับ ทั้งๆ ที่งบประมาณที่ลงทุนเพื่อการศึกษามาจากภาษีของประชาชนโดยรวมของประเทศ (สำนักงานปฏิรูปการศึกษา. 2544 : 3)

อย่างไรก็ตามเจตนารมณ์ของการปฏิรูปการศึกษา มุ่งหวังให้นักเรียนมีคุณภาพสูงเต็มตามศักยภาพของทุกคน สามารถร่วมพัฒนาสังคมอย่างสร้างสรรค์ทั้งในประเทศและระดับโลก รวมทั้งเป็นผู้สามารถตัดสินใจได้อย่างมีเหตุผล เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ ปรับตัวได้ทันต่อความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี อันจะนำไปสู่การเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพในอนาคต การเรียนการสอนถือเป็นหัวใจสำคัญในการที่จะสร้างนักเรียนให้มีคุณภาพ ครูผู้สอนจึงจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนวิธีการจัดการเรียนการสอน จากเดิมครูสอนโดยยึดเนื้อหาข้อมูลเป็นหลักไปเป็นการสอนโดยครูและนักเรียนร่วมกันสร้างกระบวนการคิด และต้องลดเนื้อหาข้อมูลที่ครู

ให้นักเรียนจำลอง ครูผู้สอนและผู้เรียนต้องร่วมกันคิดหาวิธีการสร้างกระบวนการคิดที่นำไปสู่ความรู้ที่ลึกซึ้งขึ้นให้ได้จริง จากการศึกษาวิจัยเชิงสำรวจของสำนักติดตามและประเมินผล การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่า ครูส่วนใหญ่มีความรู้เกี่ยวกับการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และทดลองสอนบ้าง แต่มีสิ่งที่ทำให้ไม่บรรลุตามวัตถุประสงค์ คือผู้บริหารไม่เอาใจริงเอาจัง กับเรื่องนี้ ไม่มีการติดตามอย่างต่อเนื่อง ทำให้ครูไม่กล้าที่จะเปลี่ยนแปลงวิธีการสอน และวัฒนธรรมในการสอน ครูจึงยังดำเนินการเรียนการสอนตามแบบเดิมอยู่ (สำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาขั้นพื้นฐาน. 2547 : 1)

ดังนั้น ผู้บริหารสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษาต้องเร่งรัดและเอาใจใส่ในเรื่องนี้เป็นพิเศษ จึงจะช่วยให้การปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ของครูผู้สอนระดับ การศึกษาขั้นพื้นฐานบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 เป็นภาพความสำเร็จที่แสดงให้เห็นถึง คุณภาพผู้เรียนในระดับสูง มีความรู้ลึกซึ้ง รู้แจ้งถึงระดับปัญญา มีคุณธรรม จริยธรรมตาม เป้าหมายของการศึกษา

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 หมวด 4 มาตราที่ 22-30 ได้ระบุ แนวการจัดการศึกษา ต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้ พัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด จึงต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติ และเต็มตามศักยภาพ การจัดการศึกษาต้องเน้นความสำคัญทั้งความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้ และบูรณาการตามความเหมาะสม มีการจัดเนื้อหาสาระและกิจกรรม ตามความสนใจของผู้เรียน ฝึกทักษะ กระบวนการคิด ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงาม ครูต้องจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม และสื่อการเรียน เพื่อสร้างการเรียนรู้ ประสานความร่วมมือ กับทุกฝ่าย มีการวัดผลและประเมินผลตามสภาพที่แท้จริง เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีผลการเรียนตาม มาตรฐานหลักสูตร และมาตรฐานการศึกษาของชาติ เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ เป็นคนดี คนเก่ง และมีความสุข (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2545 :13)

นอกจากนี้การจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ในพระราชบัญญัติ การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มาตรา 24 ได้กำหนด แนวปฏิบัติให้สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการดังต่อไปนี้คือ 1) จัดเนื้อหาสาระ และกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียน โดยคำนึงถึงความแตกต่าง ระหว่างบุคคล 2) ฝึกทักษะกระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์และการประยุกต์ ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา 3) จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่านและเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง 4) จัดการเรียน

การสอนโดยผสมผสานสาระความรู้ด้านต่างๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงามและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกวิชา 5) ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอน สามารถจัดบรรยากาศสภาพแวดล้อม สื่อการเรียน และอำนวยความสะดวกเพื่อให้ผู้เรียน เกิดการเรียนรู้และมีความรู้ รวมทั้งสามารถใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ ทั้งนี้ผู้สอนและผู้เรียนอาจเรียนรู้ไปพร้อมกันจากสื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการประเภท ต่างๆ และ 6) จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ทุกเวลาทุกสถานที่ มีการประสานความร่วมมือ กับบิดามารดา ผู้ปกครองและบุคคลในชุมชนทุกฝ่าย เพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2545 : 14-15)

สำหรับกิจกรรมที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้อย่างมีความสุข ได้แก่ บทเรียนที่เริ่มจากง่าย ไปหายาก และมีความต่อเนื่อง วิธีการเรียน สนุก ชูใจและไม่กดดัน พัฒนาและส่งเสริมการคิด สัมพันธ์กับธรรมชาติ กิจกรรมหลากหลายสำหรับทุกคน สื่อการสอนเร้าใจ และตรงตามเป้าหมาย ที่กำหนดไว้ชัดเจนและประเมินพัฒนาการของเด็กโดยรวม ไม่นับแต่ด้านวิชาการ (กิตติยวดี บุญชื้อ และคณะ. 2541 : 26)

จากผลการดำเนินงานการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวทางการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ ของครูผู้สอนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจะเชิงเทรา เขต 1 ได้มีการนิเทศ ติดตามงานพัฒนาหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้ของโรงเรียนในสังกัด สามารถสรุปเป็นประเด็นได้ดังต่อไปนี้

- 1) กระบวนการเรียนการสอนยังไม่เป็นไปตามแนวทางการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ เนื่องจากครูผู้สอนยังไม่ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมกระบวนการเรียนการสอน
- 2) การคิดค้น และการใช้นวัตกรรมในการสอนไม่หลากหลาย
- 3) ครูใช้สื่อการเรียนการสอนน้อยและไม่เป็นไปตามแผนการสอนที่เตรียมไว้
- 4) ครูระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานในสถานศึกษาขนาดเล็กต้องสอนทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ บางวิชาไม่ถนัด เตรียมแผนการสอนและเตรียมสื่อการสอนไม่ทัน
- 5) สถานศึกษาขาดงบประมาณในการปรับปรุงสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้
- 6) ครูผู้สอนขาดความรู้ในเรื่องการทำวิจัยในชั้นเรียน
- 7) นักเรียนขาดความรับผิดชอบ ไม่ชอบการค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง
- 8) สถานศึกษาขาดการนำผลการนิเทศติดตามและประเมินผลไปใช้ในการปรับปรุงการเรียนการสอน
- 9) ขาดการเผยแพร่แลกเปลี่ยนรูปแบบการเรียนรู้ (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจะเชิงเทรา เขต 1. 2546 : 14-16)

จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้น เป็นปัญหาทำให้การปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้อาจไม่ประสบผลสำเร็จและเป็นไปอย่างเชื่องช้า ทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาสภาพและปัญหาการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ของครูผู้สอนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาระยอง เขต 1 โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อนำเสนอแนวทางแก้ไขปัญหาการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ให้ผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาใช้เป็นแนวทางในการให้ความช่วยเหลือครูผู้สอนในการแก้ไขปัญหาการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ อันจะส่งผลต่อคุณภาพผู้เรียนได้มาตรฐานตามเป้าหมายของการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1.2.1 เพื่อศึกษาสภาพการดำเนินงานการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ของครูผู้สอน ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาระยอง เขต 1

1.2.2 เพื่อศึกษาปัญหาการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ของครูผู้สอน ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาระยอง เขต 1

1.2.3 เพื่อเปรียบเทียบสภาพการดำเนินงานการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ของครูผู้สอน ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน จำแนกตามขนาดสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาระยอง เขต 1

1.2.4 เพื่อเปรียบเทียบปัญหาการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ของครูผู้สอน ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน จำแนกตามขนาดสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาระยอง เขต 1

1.2.5 เพื่อนำเสนอแนวทางแก้ไขปัญหาในการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ของครูผู้สอน ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาระยอง เขต 1

1.3 สมมติฐานการวิจัย

สภาพและปัญหาการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ของครูผู้สอน ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน จำแนกตามขนาดสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาระยอง เขต 1 แตกต่างกัน

1.4 ขอบเขตของการวิจัย

1.4.1 ขอบเขตของเนื้อหา

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาสภาพและปัญหาการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ของครูผู้สอนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจะเขิงเทรา เขต 1 ตามแนวทางการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ของกระทรวงศึกษาธิการใน 9 ด้าน คือ 1) ด้านการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ 2) ด้านการจัดทำสาระการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลาง 3) ด้านการจัดบรรยากาศและสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมการเรียนรู้ 4) ด้านการให้บุคลากรและท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ 5) ด้านการทำวิจัยในชั้นเรียน 6) ด้านการวัดผลและประเมินผลตามสภาพที่แท้จริง 7) ด้านการให้ผู้เรียนศึกษาค้นคว้าได้ด้วยตนเองจากแหล่งการเรียนรู้ 8) ด้านการนิเทศการเรียนการสอน และ 9) ด้านการประชาสัมพันธ์รูปแบบการเรียนรู้

1.4.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1) ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ ครูผู้สอนในสถานศึกษา ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจะเขิงเทรา เขต 1 ปีการศึกษา 2547 จำนวน 2,529 คน

2) กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ครูผู้สอนในสถานศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจะเขิงเทรา เขต 1 เลือกกลุ่มตัวอย่าง โดยวิธีการสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) โดยใช้ตารางกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างของเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie & Morgan, 1970 : 608) ตามขนาดสถานศึกษา จำนวน 335 คน และการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) ด้วยการใช้วิธีจับฉลาก เพื่อเลือกสถานศึกษา จำนวน 118 แห่ง

1.4.3 ตัวแปรที่ใช้ในการศึกษา

1) ตัวแปรต้น ได้แก่ ขนาดสถานศึกษา โดยแบ่งตามเกณฑ์ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ตามกฎกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการกำหนดจำนวนกรรมการ คุณสมบัติ หลักเกณฑ์ วิธีการสรรหา การเลือกประธานกรรมการและกรรมการวารการดำรงตำแหน่งและการพ้นจากตำแหน่งของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2546 ลงวันที่ 30 ธันวาคม 2546 แบ่งเป็น 2 ขนาด คือ สถานศึกษาขนาดเล็ก มีนักเรียนไม่เกิน 300 คน และสถานศึกษาขนาดใหญ่ มีนักเรียนเกินกว่า 300 คนขึ้นไป

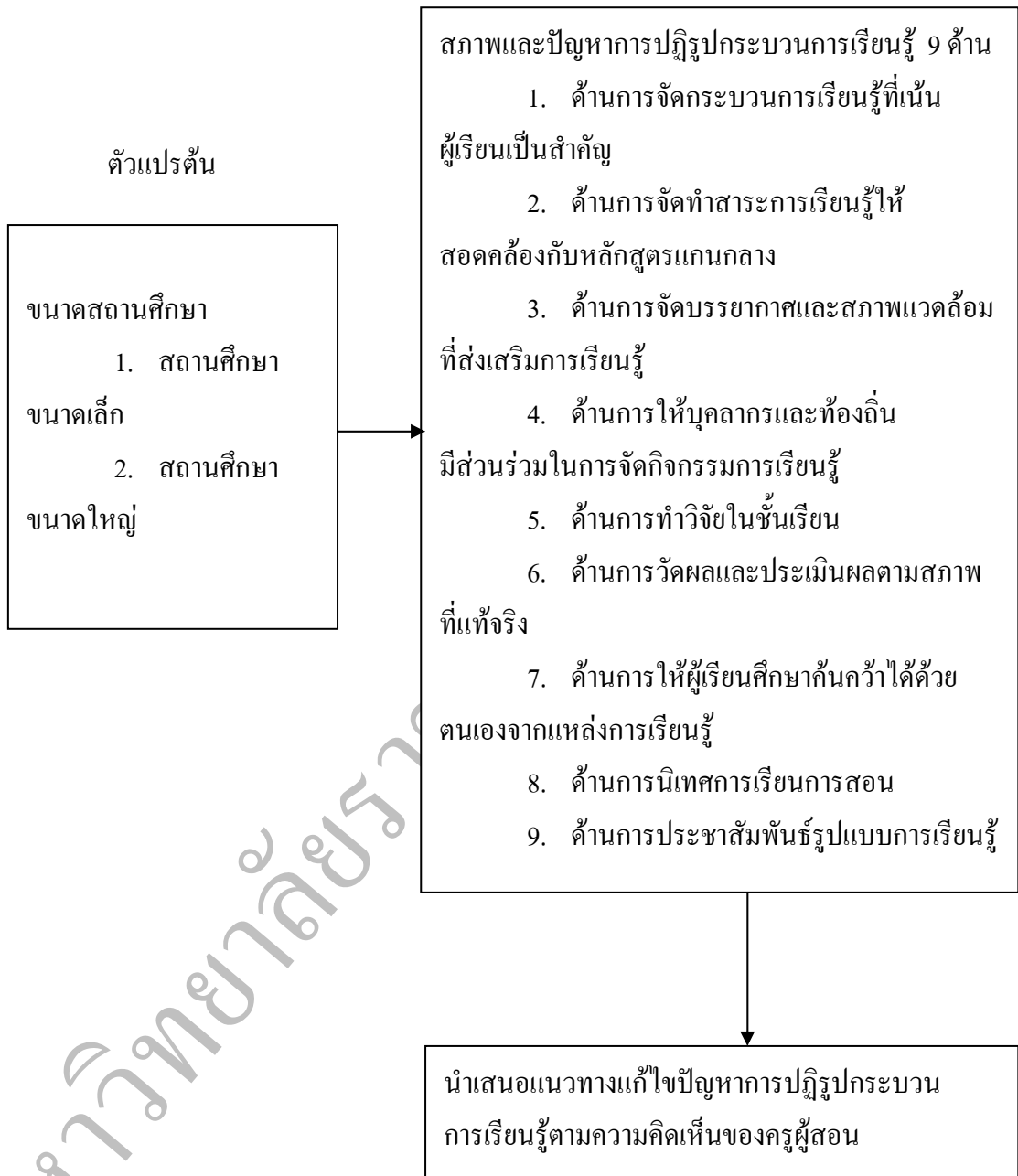
2) ตัวแปรตาม ได้แก่ สภาพและปัญหาการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ของครูผู้สอน 9 ด้าน คือ

- (1) ด้านการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
- (2) ด้านการจัดทำสาระการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลาง
- (3) ด้านการจัดบรรยากาศและสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมการเรียนรู้
- (4) ด้านการให้บุคลากรและท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้
- (5) ด้านการทำวิจัยในชั้นเรียน
- (6) ด้านการวัดผลและประเมินผลตามสภาพที่แท้จริง
- (7) ด้านการให้ผู้เรียนศึกษาค้นคว้าได้ด้วยตนเองจากแหล่งการเรียนรู้
- (8) ด้านการนิเทศการเรียนการสอน
- (9) ด้านการประชาสัมพันธ์รูปแบบการเรียนรู้

1.5 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยต้องการที่จะศึกษาสภาพและปัญหาการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ของครูผู้สอน ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจะเชิงเทรา เขต 1 ตามแนวทางการดำเนินงานปฏิรูปการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการด้านการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ (กระทรวงศึกษาธิการ. 2542 : 24-26) ใน 9 ด้าน คือ 1) ด้านการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ 2) ด้านการจัดทำสาระการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลาง 3) ด้านการจัดบรรยากาศและสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมการเรียนรู้ 4) ด้านการให้บุคลากรและท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ 5) ด้านการทำวิจัยในชั้นเรียน 6) ด้านการวัดผลและประเมินผลตามสภาพที่แท้จริง 7) ด้านการให้ผู้เรียนศึกษาค้นคว้าได้ด้วยตนเองจากแหล่งการเรียนรู้ 8) ด้านการนิเทศการเรียนการสอน และ 9) ด้านการประชาสัมพันธ์รูปแบบการเรียนรู้ ดังภาพ 1

ตัวแปรตาม

ภาพ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ผลที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ จะเป็นประโยชน์ดังนี้

1.6.1 เพื่อรับทราบสภาพและปัญหาการดำเนินงานการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ของครูผู้สอน ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจะเชิงเทรา เขต 1

1.6.2 เพื่อเป็นข้อมูลในการปรับปรุงและพัฒนาการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ของครูผู้สอน ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจะเชิงเทรา เขต 1 ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

1.6.3 เพื่อนำเสนอแนวทางแก้ไขปัญหาการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ของครูผู้สอน ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจะเชิงเทรา เขต 1 ให้ผู้บริหารสถานศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาให้ความช่วยเหลือครูผู้สอนในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ตามแนวทางการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ของกระทรวงศึกษาธิการให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

1.7 นิยามศัพท์เฉพาะ

1.7.1 สถานศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน หมายถึง สถานศึกษาที่จัดการศึกษาก่อนระดับอุดมศึกษาของรัฐ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานและสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจะเชิงเทรา เขต 1

1.7.2 ขนาดสถานศึกษา หมายถึง การจัดขนาดของสถานศึกษาโดยยึดจำนวนนักเรียนเป็นเกณฑ์ แบ่งออกเป็น 2 ขนาดตามเกณฑ์ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้แก่ สถานศึกษาขนาดเล็ก มีนักเรียนไม่เกิน 300 คน และสถานศึกษาขนาดใหญ่ มีนักเรียนเกิน 300 คนขึ้นไป

1.7.3 ครูผู้สอน หมายถึง ข้าราชการครู ครูอัตราจ้าง หรือผู้บริหารสถานศึกษาผู้ทำหน้าที่สอนในสถานศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานของรัฐ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจะเชิงเทรา เขต 1

1.7.4 การจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ หมายถึง การจัดกระบวนการเรียนรู้ของครูผู้สอนที่มุ่งเน้นการศึกษาผู้เรียนเป็นรายบุคคล คิดค้น และใช้นวัตกรรมในการสอนที่หลากหลาย และเหมาะสม การฝึกผู้เรียนให้เรียนรู้จากโครงงาน เรียนรู้จากประสบการณ์จริง

และการให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติจริงและแสวงหาความรู้ได้ด้วยตนเอง ผลิตและพัฒนาสื่อการเรียนการสอน ตลอดจนนำเทคโนโลยีที่เหมาะสมและทันสมัยมาใช้ในการจัดกระบวนการเรียนรู้

1.7.5 การจัดทำสาระการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลาง หมายถึง ครูผู้สอนมีการจัดทำระบบข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับผู้เรียนด้านความสนใจ ความถนัด และความต้องการของผู้เรียน จัดทำระบบข้อมูลพื้นฐานของชุมชนเกี่ยวกับสภาพและความต้องการ วิเคราะห์หลักสูตรแกนกลาง จัดทำเนื้อหาสาระและจัดกระบวนการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับข้อมูลพื้นฐาน

1.7.6 การจัดบรรยากาศและสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมการเรียนรู้ หมายถึง ครูผู้สอนสามารถจัดสภาพบรรยากาศภายในห้องเรียนให้เอื้อต่อการเรียนรู้ การได้รับความร่วมมือจากสถานศึกษา บุคลากร ผู้ปกครอง ชุมชนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาในการปรับปรุงสภาพแวดล้อมภายในสถานศึกษา และภายในห้องเรียนให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ สภาพบริเวณทั่วไปของสถานศึกษาสะอาด ร่มรื่น สวยงาม น่าอยู่น่าเรียนและได้รับการดูแลรักษาอย่างต่อเนื่อง ครูและนักเรียนสร้างบรรยากาศการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกันและกัน สภาพบรรยากาศการเรียนรู้ภายในสถานศึกษามีความเป็นกัลยาณมิตร มีการยอมรับและผู้เรียนเรียนรู้อย่างมีความสุข มีการจัดป้ายแสดงผลงานของครูและนักเรียน จัดบริการสื่อ ICT อินเทอร์เน็ต ให้นักเรียนได้ศึกษาค้นคว้าหาความรู้ได้ด้วยตนเอง

1.7.7 การให้บุคลากรและท้องถิ่น มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ หมายถึง การเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ ร่วมพัฒนาหลักสูตร จัดทำทะเบียนภูมิปัญญาท้องถิ่น ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและสถานประกอบการสนับสนุนการเรียนรู้ สามารถจัดการเรียนรู้ได้ตลอดเวลาทุกสถานที่ เพื่อสนองความต้องการของผู้เรียนและชุมชน มีการประสานความร่วมมือกับผู้ปกครองดูแลเอาใจใส่การเรียนรู้ของนักเรียนที่บ้าน มีการสำรวจความพึงพอใจของชุมชนเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้และนำผลการประเมินคุณภาพผู้เรียนมาวางแผนการเรียนรู้ร่วมกัน

1.7.8 การทำวิจัยในชั้นเรียน หมายถึง การศึกษาสภาพปัญหาการเรียนรู้ของผู้เรียน การแก้ปัญหาอย่างมีระบบตามวิธีการ และนำผลการวิจัยมาปรับปรุงพัฒนากระบวนการเรียนรู้

1.7.9 การวัดผลและประเมินตามสภาพที่แท้จริง หมายถึง การประเมินผลควบคู่ไปในระหว่างการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ โดยการมีส่วนร่วมของครู นักเรียน ผู้ปกครองและประเมินจากการปฏิบัติงานจริงด้วยวิธีการที่หลากหลาย และสอดคล้องกับกระบวนการเรียนรู้ ใช้แฟ้มสะสมงาน ประเมินการอ่านวิเคราะห์และเขียนสื่อความ จัดทำผลการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนเพื่อปรับปรุงพัฒนาผู้เรียนเป็นรายบุคคล และให้ข้อมูลย้อนกลับแก่ผู้เรียนและผู้ปกครอง

1.7.10 การให้ผู้เรียนศึกษาค้นคว้าได้ด้วยตนเองจากแหล่งการเรียนรู้ หมายถึง การรวบรวมจัดทำทะเบียนแหล่งการเรียนรู้ทั้งในสถานศึกษาและในชุมชน การพานักเรียนไปศึกษายังแหล่งการเรียนรู้ การจัดหาหนังสือให้นักเรียนได้ค้นคว้า การแนะนำแนวทางการศึกษาค้นคว้าจากแหล่งการเรียนรู้ จัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบโครงงาน การจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้สื่อ ICT จัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่สนับสนุนการศึกษาด້วยตนเองจากแหล่งการเรียนรู้ จัดทำเครือข่ายการเรียนรู้ในชุมชนและสำรวจความพึงพอใจในการเรียนรู้ของนักเรียน

1.7.11 การนิเทศ การเรียนการสอน หมายถึง ครูผู้สอนมีส่วนร่วมจัดทำแผนการนิเทศและดำเนินการนิเทศการเรียนการสอนเพื่อนครูด้วยกันในลักษณะกัลยาณมิตร การได้รับการนิเทศจากผู้บริหารและได้รับบริการสื่อ อุปกรณ์ สิ่งอำนวยความสะดวกอื่นๆ ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ การนำผลการนิเทศมาปรับปรุงการเรียนการสอน จนครูผู้สอนพึงพอใจในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวทางการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ของกระทรวงศึกษาธิการ

1.7.12 การประชาสัมพันธ์รูปแบบการเรียนรู้ หมายถึง ครูผู้สอนมีส่วนร่วมดำเนินการวางแผนและกำหนดเป้าหมายการประชาสัมพันธ์รูปแบบการเรียนรู้ การสร้างความเข้าใจแก่ผู้เรียน ผู้ปกครอง และชุมชน เกี่ยวกับการเรียนรู้ด้วยวิธีการและสื่อที่หลากหลาย จัดแสดงผลงานเกี่ยวกับการเรียนรู้ การเผยแพร่และสร้างเครือข่ายแลกเปลี่ยนรูปแบบการเรียนรู้ ตลอดจนการได้รับข้อมูลข่าวสารด้านรูปแบบ วิธีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาเทคนิค วิธีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง

1.7.13 แนวทางแก้ไขปัญหาการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ หมายถึง ความคิดเห็นที่เป็นข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหาการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายของการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ใน 9 ด้าน ตามความคิดเห็นของครูผู้สอน